

کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان
اخبار داخلی - شماره ۱۰ (دوره ششم)
دی ماه ۱۳۵۲

زندگی و آثار ابوالحسن صبا

کوشش تازه‌ی کانون
برای معرفی هنرمندان ایران

گشایش شش کتابخانه‌ی شهری در استان کرمان

مراسم گشایش کتابخانه‌ی کودک ماهان

بنیانگذاری دومین کتابخانه‌ی شهری کرمان نوید می‌دهد که در آینده‌ی نزدیک کوششهای کانون در تمامی استان کرمان گسترشی درخور توجه بیابد.

کتابخانه‌های گشایش یافته در مجموع با ۳۰/۰۰۰ جلد کتاب آغاز به کار کرده و در مدتی کوتاه، عده‌ی کودکان و نوجوانان عضو بدین ارقام رسیده است:

۱۱۳۸	عضو	سیرجان
۸۳۰	عضو	جیرفت
۶۲۷	عضو	رفسنجان
۷۳۱	عضو	بم
۴۳۸	عضو	بافت
۴۰۷	عضو	ماهان

جمع ۴۱۷۱ عضو
طی این روزها، فعالیتهای کتابخانه‌های روستایی کانون و همکاریهای این قسمت با خانه‌های فرهنگ روستایی بازدید شد. در این زمینه از روستاهای سعادت‌آباد و باغین دیدن شد. در پایان این سفر مدیر عامل کانون و استاندار استان ساحلی از کتابخانه‌ی کودک بندرعباس دیدار کردند. در این بازدید توسعه‌ی ساختمان این کتابخانه و رفع نقایص آن مورد بررسی و تصویب قرار گرفت.

در بنیاد این کتابخانه‌ها توجه خاصی به مقتضیات اقلیمی و معماری محلی شده است. برای شناساندن کتابخانه‌های کانون و اثراتی که کانون در پیشبرد فکر کودکان و نوجوانان شهرهای استان دارد، مدیر عامل کانون طی مصاحبه‌ی تلویزیونی توضیحاتی دادند.

تسریع در تمامی مراحل ساختمان و آماده‌سازی این کتابخانه‌ها، نشانه‌ی است از همکاری‌های سازنده و شایان توجه مقامات استان کرمان و شهرهای آن با کانون.

در جریان گشایش، نیازهای بعدی کتابخانه‌ها و لزوم به کارگماردن مربیان کاردان در رشته‌های تئاتر، موسیقی، نقاشی، و همچنین توسعه‌ی هر کتابخانه با حضور آقای استاندار به بررسی گذاشته شد و تاکنون در نیل به این هدفها موفقیت‌هایی حاصل شده است، از جمله مربی تئاتر به کتابخانه‌های کرمان، سیرجان، رفسنجان فرستاده شده و مقدمات افزودن سالن هنری به شش کتابخانه‌ی فوق و همچنین کتابخانه‌ی شهری کرمان از هر جهت فراهم آمده است. آغاز کارهای ساختمانی دو کتابخانه‌ی جدید در بردسیر و زرند، و همچنین بررسی مقدماتی برای

از سی ام آبان تا دوم آذر امسال - یعنی فقط طی سه روز کتابخانه‌های کودک شهرهای سیرجان، رفسنجان، بم، بافت، جیرفت و ماهان طی مراسمی گشایش یافت.

کار ساختمان این کتابخانه‌ها، پس از سفر علیاحضرت شهبانو، در اواخر سال ۱۳۵۱، آغاز شد. جادارد از یاری و همکاری آقای مصطفی درخشش استاندار کرمان در آن زمان و همچنین از سازمان برنامه و تحقیق این مهم یاد شود. برای بنیاد و تجهیز این شش کتابخانه حدود بیست میلیون ریال هزینه صرف شد و شانزده کتابدار پس از طی دوره‌ی کارآموزی در کانون، کار آماده‌سازی این کتابخانه‌ها را آغاز کردند.

در آیین گشایش کتابخانه‌ها سرکار خانم امیر ارجمند مدیر عامل کانون و شخصیت‌های برجسته‌ی استان کرمان شرکت کردند. آقایان عزت الله تیرانداز استاندار کرمان، مظفر جندقی نماینده‌ی کرمان و منتظری نماینده‌ی سیرجان در مجلس شورایملی، آرشام - موسس مدارس جامع کرمان و هنرستان‌های آرشام - فرمانداران و مقامات شهری از جمله‌ی شرکت‌کنندگان در این مراسم بودند.

گزارش مرکز تئاتر کانون

دان لافون

عنوان يك فرم نژديك به تماشاگر و بسيار دوستانه‌ی نآتری. (که ملهم می‌باشد از تآتر مذهبی، به نام تیز که قبلا مرسوم بوده است).

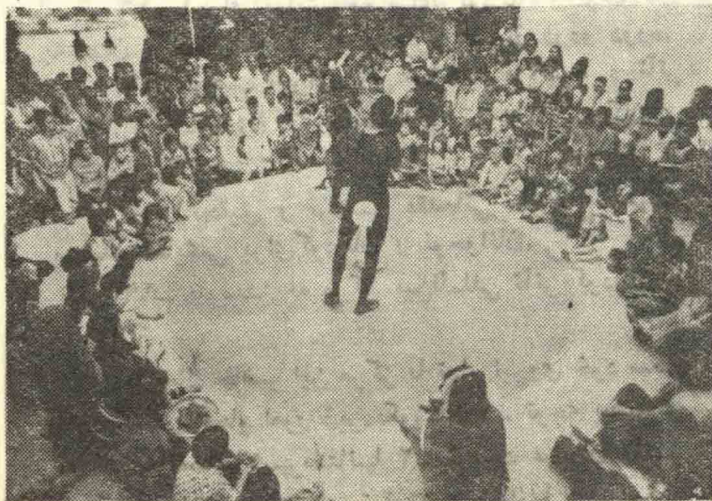
۴- اجرای يك پيش‌برده تئیهاتی (تفتاری راجع

به ملزومات تآتر چون: هنرپیشه، نمایشنامه، گریم، لباس، وسایل صحنه و تمرین و غیره) برای زمینه‌دادن فرهنگ اولیه تآتر به کودکان و نوجوانان.

۵- پایه‌گذاری اولین تآتر سیار، در تهران (بین ۲۴ کتابخانه موجود در نقاط مختلف تهران) و در بین کتابخانه‌های موجود در شهرستانها که مجموعا این گروه ۵۰۰ اجرا در این تئاترهای خود داشته است که جمعا در حدود ۵۰۰۰۰۰ کودک در سراسر کشور کار این گروه را دیده‌اند.

۶- اجرای خاصی برای کودکان، مدارس، بیمارستانها، پرورشگاهها و مدرسه‌ی نابینایان صورت گرفته است (که نتایج فوق‌العاده‌ی داشته است).

۷- آغاز به تعلیم و تربیت اولین گروههای آموزشی برای تدریس در کتابخانه‌ها و در کلاس تآتر کودکان برای بارور سازی خلاقیت کودکان و نوجوانان که در حال حاضر تمام کتابخانه‌های تهران و اکثر کتابخانه‌های شهرستانها دارای مربیان تآتر کودکان و نوجوانان می‌باشند.

اجرای نمایشنامه‌ی کوتی و موتی در شیراز

مجموعه‌ی از فعالیت دو ساله‌ی مرکز تآتر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان در یک بررسی اجمالی با موفقیت‌ها و هدف‌های آینده‌اش می‌تواند چنین خلاصه شود:

این مرکز دو سال پیش بنابر پیشنهاد مدیریت کانون با دو نفر: کارگردان، دان لافون آمریکایی - فوق لیسانس تآتر و دستیار کارگردان - اردوان مفید - لیسانس تآتر فعالیت خود را آغاز کرد. طرحی که از طرف کارگردان پیشنهاد شد و در واقع مبنای اصلی کار قرار گرفت، این بود که باید کار تآتر کودکان را بسیار جدی تلقی کرد و از آنجایی که در کشورهایمانند آمریکا، شوروی، انگلستان، فرانسه و دیگر کشورهای جهان، تآتر کودکان در واقع دارای دونظرگاه است، یکی تآتر کودکانی که به وسیله‌ی کودکان به اجرا درمی‌آید و یکی تآتر کودکانی که بزرگسالان هنرپیشه‌های آن باشند، در این طرح تصمیم بر آن شد که از روش دوم یعنی اجرای تآتر کودکان به وسیله‌ی هنرپیشه‌های بزرگسال آغاز به کار نماییم.

علت انتخاب این روش روشن بود، زیرا می‌بایست پایه‌ی گذاشته می‌شد تا بعدها بتوان تصمیمی روشنتر و آگاهانه‌تر گرفت. به هر حال سعی شد از هنرپیشه‌های جوان و خوب دعوت به کار شود، زیرا نمی‌بایست به تصوری که تآتر کودکان است از هنرپیشه‌ی ضعیف و یا وامانده از جای دیگر استفاده می‌شد. گروهی متشکل از ۵ نفر تشکیل شد و کار آغاز شد. در طی دو سال کار مداوم و بی‌وقفه نتایج قابل ملاحظه‌ی به دست آمد که ذیلا به آنها اشاره می‌کنیم:

۱- پایه‌گذاری تآتر حرفه‌ی کودکان در سطحی قابل مقایسه با سطح بهترین تآتر حرفه‌ی بزرگسالان در ایران.

۲- به وجود آوردن فرمی جدید در ادبیات ایران، از طریق نمایشنامه‌ی کودکان - که سه نمایشنامه اجرا شده توسط این گروه به نام‌های (ترب، کوتی و موتی و شاپورک خانم) به وسیله یکی از بهترین نمایشنامه‌نویسان ایران بیژن مفید نوشته شده است. م. ت.

۳- معرفی تآتر با صحنه گرد یا دایره‌ی شکل (که تماشاگران در اطراف برای دیدن می‌نشینند. به

۵ نسل کنار هم!

به هنگام اجرای نمایشنامه‌ی ترب در باغ ملی شیراز

درفهرست زیر شهرستانهایی که در آن مریدان تآتر از اول دیماه ۱۳۵۲ آغاز به کار کرده‌اند مشاهده می‌کنید:

دماوند - فیروزکوه - دامغان - سمنان - شاهرود
 ساوه - خمین - محلات - مشهد - سبزوار - قوچان -
 شیروان - کرمان - رفسنجان - سیرجان - شیراز -
 داراب - فسا - تبریز - خوی - رضائیه ۱ - رضائیه
 ۲ - اهواز ۱ - اهواز ۲ - آبادان - خرمشهر - اصفهان
 مرکزی - شماره یک - نجف‌آباد - شهرضا - نائین -
 اصفهان شماره (۲ و ۳) - همایون‌شهر - بابل - آمل -
 رشت - فومن - رودبار - کوچصفهان - کرمانشاه -
 همدان - کتاکم و چالوس امید است به شهرستانهای دیگر
 نیز بتوانیم در آینده‌ی نزدیکی مریدان بفرستیم.
 ترجمه‌ی اردوان مفید

افتتاح کتابخانه‌ی شماره‌ی ۲۱ تهران

کتابخانه‌ی شماره‌ی ۲۱ تهران در روز پنجشنبه
 ۲۰۲۰/۱۰/۵ شروع به کار کرد.
 این کتابخانه، در زمینی به مساحت ۶۰۰ متر،
 در پارک نارمک بنا شده است.
 کتابخانه، شامل قسمت های جداگانه‌ی برای
 کودکان و نوجوانان است و سالن مستقلی را هم که
 برای فعالیت های مختلف هنری مورد استفاده است،
 شامل می‌شود.
 کتابخانه‌ی شماره‌ی ۲۱، با بیش از ۵ هزار جلد
 کتاب و ۴ کتابدار در یکی از نقاط پرجمعیت تهران
 بنا گردیده است.

- ۸- طرح و دستور خرید «اتومبیل سیار تآتر» برای اجرای نمایشنامه، موسیقی - فیلم و نیز پاسخی به احتیاجات فرهنگی کودکان و نوجوانان در اقصی نقاط ایران و در محله‌هایی که از پایتخت به دورند.
  - ۹- ایجاد مرکز تآتر عروسکی که در سال آینده گسترش و توسعه‌ی بیشتری خواهد داشت. این مرکز تا به حال سه نمایشنامه ترجمه و اجرا کرده است و در حال حاضر درصدد تهیه تآتر نخی عروسکی می‌باشد که در تمام کتابخانه‌های ایران از این نوع تآتر عروسکی با وسایل آماده فرستاده خواهد شد و بازیگران و گردانندگان این تآتر نخی عروسکی خودکودکان خواهند بود. در حال حاضر یک نمونه برای امتحان در این مرکز ساخته شده است و در حال تکامل می‌باشد.
  - ۱۰- اجرای اولین فستیوال تآتر - فیلم، رقص، موسیقی مخصوص کودکان در فضای آزاد پارک نیاوران که این مرکز امیدوار است در تابستان آینده این هدف با گسترش بیشتری در نقاط دیگر شهر نیز دنبال شود.
  - ۱۱- ترجمه و اجرای نمایشنامه‌ی «آریا داکاپو» به منظور اجرایی خاص برای نوجوانان.
  - ۱۲- اجرای نمایشنامه‌ی «شاپرک خانوم» برای کودکان و نوجوانان در تآتر شهر - (اولین باری که تآتری حرفه‌ی منحصرا برای کودکان کار می‌کرد. م ت)
  - ۱۳- اجرای اولین فستیوال تآتر کودکان و نوجوانان در تآتر بیست و پنج شهریور. (که شامل اجرای نمایش عروسکی - نمایشنامه‌های کوتاه برای کودکان و نمایشنامه‌ی مخصوص برای نوجوانان م ت) و داستان سرایی برای کودکان و نوجوانان بود.
  - ۱۴- ایجاد اولین کارگاه نمایش نوجوانان - همراه با تجربیات عملی در تآتر و تحقیق عینی در مورد این هنر، مانند نورپردازی در تآتر، مدیریت صحنه، گریم، طراحی لباس و صحنه و کنترل تماشاگران و سالن و غیره...
  - ۱۵- شروع به اجرای نمایشنامه توسط نوجوانان این کارگاه که در دست تهیه است.
  - ۱۶- اجرای نمایشنامه برای کودکان و نوجوانان به عنوان برنامه‌ی اجنبی جشن هنر در شیراز در دو دوره.
  - ۱۷- ترتیب اجرای تآتر سایه از فرانسسه و تآتر سیاه (سایه‌بازی) از چکسلواکی برای کودکان و نوجوانان کانون.
  - ۱۸- تحقیق و بررسی مقدماتی مایحتاج، هدف پیچیده نمایشی برای کودکان و نوجوانان.
  - ۱۹- پیوستن به مرکز بین‌المللی تآتر کودکان و نوجوانان.
- در حال حاضر این مرکز با تمام نیروی خود سعی دارد که در انجام امور زیر بگوشد: ۱- توجه بیشتری به کتابخانه‌های شهرستانها ۲- تربیت مریدان تآتر کودکان و نوجوانان برای تمام شهرستانها.

پرسشنامه‌ی کتاب در تابستان

محصلین مدارس در تابستانها فرصت و امکان بیشتری دارند که در صورت نزدیک بودن کتابخانه به مطالعه و خواندن کتاب بپردازند.

برای تشویق این محصلین به استفاده از وقت آزاد خود در تابستان در جهت مطالعه و استفاده از برنامه‌های گوناگون کتابخانه‌های کودک، دو سال است که برنامه‌ی زیر عنوان «کتاب در تابستان» ترتیب می‌یابد که در ضمن آن پرسشنامه‌ی میان اعضای کتابخانه توزیع و از کتابخوان خواسته می‌شود که در این پرسشنامه نظر خود را درباره‌ی کتابی که مطالعه کرده بنویسد.

به نویسندگان بهترین پاسخ‌نامه‌ها جایزه و یا کارت گواهی کتاب‌خوانی داده می‌شود.

در این گزارش نتیجه بررسی پرسشنامه‌های مربوط به کتابخانه‌های تهران مطرح می‌شود.

در تابستان ۱۳۵۲ پرسشنامه‌ی با سه سؤال زیر از طرف قسمت کتابخانه‌های تهران تنظیم و در اختیار اعضای کتابخانه‌های کانون قرار گرفت:

۱- «چه کسی به شما گفت که این کتاب را بخوانید؟ و درباره‌ی آن به شما چه گفت؟»

۲- «اگر کتابی که خوانده‌اید، علمی است، بنویسید که این کتاب چه چیز به شما یاد داده است و اگر داستانی، شرح حال و یا تاریخی است، نظر خودتان را در مورد قهرمانان آن بنویسید.»

۳- «نظر خود را درباره‌ی طرز نوشتن، تصویرها و چاپ این کتاب بنویسید.»

پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها افراد مورد پرسش را به سه گروه سنی ۱۰-۱۶ و ۱۱-۱۴ و ۱۵-۱۶ ساله و کتابهای مطالعه شده را در هر گروه سنی به قسمت‌های زیر تقسیم کردند:

۱- خواندنیهای داستانی کودکان
۲- خواندنیهای داستانی نوجوانان
۳- تاریخ و جغرافی ۴- دینی ۵- متفرقه (هنرها - فلسفه - علوم اجتماعی خالص).

از ۳۵۱۴۰ برگ پرسشنامه رسیده ۳۰۲۲۷ برگ از طرف کتابخانه‌های تهران انتخاب و جهت بررسی در اختیار مرکز پژوهش قرار گرفت و بنا به اظهار سرپرستی کتابخانه‌های تهران پرسشنامه‌های حذف شده بی‌جواب بوده و یا فقط نام کتاب را در آن ذکر کرده‌اند.

اینک به بررسی آماری و تحلیلی پرسشنامه‌ها می‌پردازیم:

از بررسی جداول ضمیمه در سؤال اول (راهنمای انتخاب کتاب) معلوم می‌شود که نقش کتابدار در انتخاب کتاب در گروه سنی ۱۰-۱۶ ساله (با ۶۱۱۰ پرسشنامه) ۴/۵٪ و در گروه سنی ۱۴-۱۱ ساله (با ۲۱۵۲۲ پرسشنامه) ۵٪ و در گروه سنی ۱۶-۱۵ ساله (با ۲۵۹۵ پرسشنامه) ۶٪ بوده است.

میانگین راهنمای انتخاب کتاب در سه گروه سنی بررسی شده بشرح زیر است:

والدین	۴٪
برادر و خواهر	۶/۵٪
دوست	۱۰/۳٪
معلم	۲/۳٪
کتابدار	۵/۱٪
خود خواننده	۷۱/۶٪

این ارقام نشان می‌دهد که کتابداران در راهنمایی‌اعضاء برای انتخاب کتاب نقش ناچیزی نسبت به نقش مورد انتظار دارند و از این لحاظ نقش آنان با نقش والدین چندان تفاوتی ندارد و هم‌چنین معلمین هم بعنوان یک عامل آموزشی در راهنمایی بچه‌ها برای مطالعه کتب غیر درسی مؤثر نیستند و نقش آنان حتی از والدین هم کمتر است.

پائین بودن درصد راهنمایی کتابداران از طرفی نشان دهنده عدم توجه کتابداران به مسئولیت خطیر خود و از طرف دیگر (در کتابخانه‌های پرازدحام) نمایشگر فقدان وقت است. نقش کتابدار در راهنمایی دو گروه سنی ۱۰-۱۶ ساله و ۱۶-۱۵ ساله به ترتیب ۴/۵٪ و ۶٪ بوده است یعنی کتابداران در راهنمایی گروه سنی بالاتر کوشش بیشتری

کرده‌اند در صورتیکه کودکان (۱۰-۱۶) ساله نیاز بیشتری برانمایی نسبت به نوجوانان ۱۶-۱۵ ساله دارند و این ارقام این واقعیت را بازگو می‌کند که کتابداران حوصله پرداختن به

بچه‌های سنین پائین را ندارند و بر عکس چون کارکردن با بچه‌های سنین بالاتر برایشان راحت‌تر است بیشتر به آنان می‌پردازند. ۷۱/۶٪ پرسش‌نامه‌ها حاکی از انتخاب کتاب توسط خود خوانندگان است و باید توجه داشت که این خوانندگان سخت‌نیازمند به راهنمایی هستند و مهم‌ترین عاملی که در کوتاه مدت می‌تواند جلو انتخاب نادرست کتاب را بگیرد ترکیب صحیح کتابهای کتابخانه و در درازمدت آموزش دادن به کتابداران جهت بالا بردن آگاهی و دانش آنان و توجه دادن به نیاز بچه‌ها در سنین مختلف و دقت بیشتر در انتخاب کتابداران آینده است. با توجه به طبقه‌بندی اولیه کتابها و دقتی که در پاسخ نامه‌ها شده معلوم گردیده که در گروه سنی ۱۰-۱۶ ساله (جدول ۱۰-۱۶ سال) از ۹۱۹۶ جلد کتاب مطالعه شده، ۱۶۳۶ جلد کتاب که مناسب گروه سنی آنان نبوده توسط این گروه مطالعه شده. این نسبت حدود ۱۸٪ کتابهای مطالعه شده توسط این گروه است.

این موضوع نیز بازتاب عدم راهنمایی کتابدار است و گرنه با نظر خوشبینانه باید گفت که خوانندگان این کتابها در سطح آگاهی بالاتری قرار داشته‌اند.

در مورد سؤال دوم، که موضوع اصلی بررسی مرکز پژوهش بوده نتایج زیر بدست آمده است:

بنا به ضوابط بررسی‌کنندگان پاسخنامه‌ها، در گروه سنی ۱۰-۱۶ سال ۱٪ پرسشنامه‌ها در مورد ارزیابی کیفیت کتاب در سطح عالی (تعداد ۳۱ نفر با ۵۶ پرسشنامه) ۱۹٪ «خوب»، ۶۰٪ «متوسط» و ۲۰٪ از پاسخها «بد» بوده است.

در گروه سنی ۱۴-۱۱ ساله ۲٪ عالی (۱۷۴ نفر با ۳۳۶ پرسشنامه)، ۲۶٪ خوب و ۵۱٪ متوسط ۲۱٪ بد.

در گروه سنی ۱۶-۱۵ ساله ۵٪ عالی (۴۴ نفر با ۱۳۹ پرسشنامه) ۲۸٪ خوب و ۵۵٪ متوسط ۱۱٪ بد. متوسط ۱۱٪ بد.

میانگین عددی ارقام فوق در سه گروه سنی بشرح زیر است:

جدول ۱- تفکیک آماری نتایج بررسی پرسشنامه‌های گروه سنی ۶-۱۰ سال
تذکر: طبقه‌بندی کتابها از طرف سرپرستی کتابخانه‌های تهران صورت گرفته.
۵۶ پرسشنامه عالی متعلق به ۳۱ نفر است.

موضوع کتاب	پاسخنامه‌های رسیده	پاسخنامه‌های بررسی شده	سؤال اول: راهنمای انتخاب کتاب						ارزیابی پژوهش در سئوال دوم: مورد بررسی محتوای کتاب			نظر خواننده در سؤال سوم: مورد فریم کتاب				
			والدین و برادران خواهر	دوست معلم	کتابدار خودخواننده	عالی	خوب	متوسط	بد	خوب	متوسط	بد	خوب	متوسط	بد	
داستان‌ها کودکان و نوجوانان	۷۵۶۰ ۱۶۶۶	۵۲۵۸	۲۲۵	۴۶۶	۳۶۸	۱۱۷	۱۸۷	۳۹۲۵	۴۳	۹۷۷	۳۲۲۸	۱۰۱۰	۳۲۴۹	۱۱۶	۱۳۷	۷۵۶
تاریخ و جغرافیا	۲۴۱	۱۱۸	۵	۱۵	۱۱	۱	۱۰	۷۶	۲	۱۹	۷۰	۲۷	۸۷	۱۷	۹	۵
دینی	۱۶۶	۱۳۹	۱۴	۱۸	۸	۲	۹	۸۸	۲	۲۴	۶۹	۴۴	۱۲۰	۱۵	۴	-
علمی	۵۷۸	۴۳۴	۲۲	۵۲	۳۶	۵	۴۶	۲۷۳	۱۵	۹۸	۲۲۱	۱۱۰	۳۲۵	۷۳	۱۸	۱۸
متفرقه	۱۶۶	۱۶۱	۲۵	۲۱	۱۴	۴	۷	۹۰	۴	۴۰	۸۱	۳۶	۸۶	۱۳	۱۳	۱۳
جمع	۱۰۳۶۷	۶۱۱۰	۲۹۱	۵۴۷	۴۳۷	۲۹	۲۵۹	۴۵۵۲	۵۶	۱۱۵۸	۳۶۶۹	۱۲۲۷	۴۳۶۷	۷۷۰	۱۸۱	۷۹۲
درصد	۱۰۰	۶۱/۰	۲/۹	۵/۴	۴/۳	۲/۲	۲/۵	۴۳/۷	۰/۱	۱۱/۹	۳۶/۶	۲۰/۱	۴۷/۵	۷/۷	۱۳/۲	۱۳/۱

عالی ۲/۶٪ - خوب ۲۴/۳٪
متوسط ۵۵/۳٪ - بد ۱۷/۳٪
با توجه به ارقام فوق باید گفت قدرت تحلیل و استنباط خوانندگان از کتابهای مطالعه شده در سطح قابل قبول و امیدوارکننده‌ی است.

در سئوال سوم، «نظر کتابخوان درباره طرز نگارش، تصویر و چاپ کتاب» خواسته شده است. در گروه سنی ۶-۱۰ سال ۷۱/۵٪ پاسخ داده‌اند «خوب است» ۱۲/۵٪ آنرا متوسط و ۳٪ بد دانسته‌اند، و ۱۳٪ جوابی به این سؤال نداده‌اند.

در گروه سنی ۱۱-۱۴ سال ۸۱٪ پاسخ داده‌اند «خوب است» ۱۵٪ متوسط ۳/۵٪ بد، و ۵٪ جواب نداده‌اند.

در گروه سنی ۱۵-۱۶ سال ۸۰٪ خوب، ۱۴٪ متوسط، ۲٪ بد و ۴٪ جواب نداده‌اند.

کسانی که جواب نداده‌اند یا منظور از سؤال را نفهمیده‌اند و یا خود را واجد صلاحیت نمی‌دانسته‌اند. در نتیجه‌گیری از این پرسش-نامه‌ها باید موارد زیر در نظر گرفته شود:

از ۳۵۱۴۰ برگ پرسشنامه ۳۰۲۲۷ برگ جهت بررسی در اختیار مرکز پژوهش قرار گرفته است و ۴۹۱۳ برگ غیرقابل بررسی تشخیص داده شده است. این تفکیک تحقیق را مخدوش و دخالتی در جهت بهتر نمودن و یا تغییر دادن نتیجه تحقیق است (حتی اگر قسمتی از این پاسخ-نامه‌ها بی‌جواب باشد) و ضمناً باید توجه داشت که این ارقام واقعی نیست چرا که کتابداران بعضی کتابخانه‌ها پاسخ‌نامه‌های مناسب (به زعم خود) را انتخاب کرده‌اند و برای کانون فرستاده‌اند و این پرسشنامه‌های رسیده نشان دهنده‌ی تعداد کتابخوان و یا تعداد کتابهای خوانده شده نیست. سؤال دوم نارسا و ناقص است: و اگر کتابی که خوانده‌اید، علمی است بنویسید که این کتاب چه چیز به شما یاد داده است و اگر داستانی، شرح حال و یا تاریخی است، نظر خودتان را در مورد قهرمانان آن بنویسید.

پاسخ‌دهنده در این سؤال محدود به قهرمان کتاب شده است و بایبانی

جدول ۲- تفکیک آماری نتایج بررسی پرسشنامه‌های گروه سنی ۱۱-۱۴ سال
* تعداد ۳۳۶ برگ پرسشنامه ممتاز متعلق به ۱۷۴ نفر است که به بیشتر از یک پرسشنامه پاسخ داده‌اند.

موضوع کتاب	سؤال اول: راهنمای انتخاب کتاب	ارزیابی پژوهش در مورد بررسی محتوای کتاب			نظر خواننده در مورد سؤال سوم: فریم کتاب										
		عالی	خوب	متوسط	بد	خوب	متوسط	بد							
داستانها کودکان	۲۷۱	۳۸۷	۷۱۸	۱۵۹	۴۹۱	۵۰۲۲	۶۶	۸۲۵	۴۵۱۷	۱۶۴۰	۵۸۶۵	۸۸۱	۲۷۰	۳۲	۲۰۴۸
* نوجوانان	۴۵۵	۷۴۶	۱۳۵۸	۳۲۷	۳۵۹	۵۹۵۶	۱۲۴	۳۳۸۳	۳۷۱۷	۱۹۶۷	۷۰۹۵	۱۶۳۵	۴۳۵	۲۶	۹۱۹۱
علمی	۹۲	۱۲۱	۲۳۹	۴۷	۱۴۲	۱۸۸۴	۸۸	۶۷۳	۱۳۳۶	۴۲۸	۲۰۹۹	۳۶۸	۵۷	۱	۲۵۲۵
تاریخ و جغرافیا	۲۶	۳۵	۵۸	۳۱	۲۹	۶۸۳	۱۳	۱۴۴	۴۹۴	۲۱۱	۶۵۵	۲۰۰	۴	۳	۸۶۲
دینی	۷۷	۴۹	۵۳	۸	۲۱	۲۵۱	۳	۱۱۹	۳۰۲	۳۵	۳۸۶	۶۳	۱	۱	۴۵۹
متفرقه	۴۸	۱۰۵	۱۳۵	۳۰	۶۱	۱۰۵۸	۴۲	۴۸۱	۶۳۸	۲۷۶	۱۲۹۵	۱۲۰	۲۲	-	۱۴۳۷
جمعیتون	۱۶۶	۱۴۴۳	۲۵۶۱	۳۰۶	۱۱۰۳	۱۴۸۴	۳۶	۵۶۵	۱۱۰۰۴	۴۵۵۷	۱۷۳۵	۳۲۶۷	۲۹۷	۶۳	۲۱۵۲۲
درصد	۱۰۰	۴۰/۵	۶۱/۵	۱۲/۲	۲/۲	۴۶/۶	۲/۲	۱۱/۹	۳۶/۶	۲۰/۱	۴۷/۵	۷/۷	۱۳/۲	۷/۷	۱۳/۱

جدول ۳- تفکیک آماری نتایج بررسی پرسشنامه‌های گروه سنی ۱۵-۱۶ سال
تعداد ۱۳۹ برگ پرسشنامه عالی متعلق به ۴۴ نفر است

موضوع کتاب	پاسخنامه‌های رسیده	پاسخنامه‌های بررسی شده	سؤال اول: راهنمای انتخاب کتاب						ارزیابی پژوهش در مورد بررسی محتوای کتاب			نظر خواننده در مورد سؤال سوم: فریم کتاب				
			والدین و برادران خواهر	دوست معلم	کتابدار خودخواننده	عالی	خوب	متوسط	بد	خوب	متوسط	بد	خوب	متوسط	بد	
داستانهای کودکان و نوجوانان	۴۴۷	۱۹۴۴	۴۵	۷۱	۲۶۹	۴۰	۱۲۰	۱۳۹۱	۱۰۹	۵۱۸	۱۰۹۴	۲۲۱	۱۵۶۹	۳۰	۲۸۳	۶۲
تاریخ و جغرافیا	۲۲۹	۱۰۵	۱	۷	۹	۲	۲	۸۳	۱۶	۳۸	۲۳	۸۰	۱۴	-	۱۱	
دینی	۱۸۴	۶۴	۴	۳	۲	۲	۲	۵۰	۲	۱۷	۲۳	۱۲	۵۴	۶	۴	
علمی	۳۹۲	۲۹۷	۱۶	۱۳	۱۷	۸	۱۳	۲۳۰	۱۳	۱۳۰	۱۳۴	۳۰	۲۴۵	۶	۱۵	
متفرقه	۳۸۵	۱۸۵	۶	۱۱	۱۷	۳	۸	۱۴۰	۸	۳۹	۱۲۳	۱۷	۱۵۷	۵	۴	
جمع	۳۶۹۸	۲۵۹۵	۷۲	۱۱۳	۳۱۴	۵۷	۱۴۵	۱۸۹۴	۱۳۹	۷۳۲	۱۴۲۱	۳۰۳	۲۰۸۸	۴۵	۳۷۰	۹۲
درصد	۱۰۰	۶۹/۰	۲/۲	۳/۴	۴/۳	۲/۲	۷/۵	۴۶/۶	۳/۳	۱۹/۶	۳۶/۶	۱۱/۱	۴۵/۵	۱۲/۲	۱۰/۲	۲۴/۴

آشنایی با کتابخانه

مرکز پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی و کتابخانه مرجع ادبیات کودکان

کتابخانه‌ی مرکز پژوهش در مهر ماه ۱۳۵۰ با موجودی ۱۳۰۰ جلد کتاب فارسی و خارجی کار خود را شروع کرد. کار اولیه کتابخانه به جمع‌آوری و ثبت کتبی اختصاص داشت که به صورت پراکنده در اطاق‌های مختلف مورد استفاده‌ی پژوهشگران قرار می‌گرفت. به تدریج با در نظر گرفتن نیازهای پژوهشگران مرکز پژوهش و سایر قسمت‌های کانون موجودی کتابخانه گسترش یافت و در حال حاضر کتابخانه نزدیک به ۵۰۰۰ جلد کتاب دارد.

در آغاز تنها ملاک انتخاب و سفارش کتاب احتیاجات کارمندان مرکز پژوهش بود ولی اکنون با گسترش فعالیت کتابخانه و با در نظر گرفتن نیازهای کلیه‌ی قسمت‌های کانون کتاب‌ها انتخاب و تهیه می‌شوند.

انتخاب کتاب به‌عهده‌ی مسئولین و سرپرستان کانون است و سعی می‌شود جدیدترین و بهترین کتبی که در زمینه‌های مورد احتیاج در ایران و سایر ممالک چاپ می‌شود تهیه گردد. کتاب‌های خارجی از آخرین

تحریر *British Books in Print* و *Books in print* و همچنین مجلاتی که

کتابخانه در اختیار دارد انتخاب و به خارج سفارش می‌گردد. همچنین امسال کتابخانه مشترک ۸۹ مجله خارجی در زمینه‌های خبری، فلسفی و روانشناسی، علوم اجتماعی، هنری و ادبی است. کتاب‌ها و مجلات فارسی نیز با در نظر گرفتن ضوابطی که ذکر گردید خریداری می‌شوند.

علاوه بر کتاب‌ها و مجلات، کوشش می‌شود بهترین نشریات تحقیقی موسسات و سازمان‌های مختلف نیز در کتابخانه جمع‌آوری شود و در اختیار علاقمندان قرار گیرد. در طبقه بندی کتاب‌ها از روش دیوئی استفاده می‌شود و برای تسریع در امر تنظیم و طبقه بندی کتاب، در نظر است کارت-

ساده از او خواسته نشده که کتابی را که خوانده تحلیل کند و نظر خود را در مورد محتوای آن بنویسد. در برخی موارد به پرسشنامه‌هایی برمی‌خوریم که یک قسمت آن بی‌جواب است و یا به نوشتن کلمه «خوب» یا «بد» اکتفا شده است. در مواردی چند کودک یک متن را از روی هم نوشته‌اند و یا اصولاً خود کودک کتاب را نقد نکرده و حتی خودش هم ننوشته است.

در چنین مواردی باید کتابدار به پاسخ‌دهندگان تذکر دهد و آنها را راهنمایی نماید.

گاهی پاسخگویان جوابهای نامفهومی در پاسخ می‌دهند: «کتاب ماهی سیاه کوچولو را صمد بهرنگی بما گفت بخوانیم». در پاسخ سؤال سوم: «کتاب فروشی فروغی محفوظ است». «او بمن گفت که این کتابرا بخوانم». «یکی از بستگانم گفت بخوانم».

در بعضی پاسخ نامه‌ها مشاهده می‌شود که پاسخ دهنده گمان کرده است که پاسخ نامه‌ها را نویسندگان کتاب‌ها

مطالعه خواهند کرد چرا که از ایشان تشکر کرده است که چنین کتابی برای آنها نوشته و یا خواسته است باین وسیله احساسات خود را نسبت به نویسنده نشان دهد. از چنین مواردی در پرسشنامه‌ها زیاد است که باید سعی در رفع آنها نمود. اگر در تنظیم پرسشنامه دقت بیشتری به عمل می‌آمد و هر کتابخوان پرسشنامه‌یی برای هر کتابی که خوانده است، پر

می‌کرد و کتابدار پاسخ‌های بد را دور نمی‌ریخت به خوبی می‌شد از این سوالات (مخصوصاً سؤال دوم) به سطح کتابخوانی و کیفیت برداشت

کودکان و نوجوانان از کتابها و همچنین کتابهای پرخواننده و کم‌خواننده در کتابخانه‌های کانون پی‌برد و نتایج جالبی، از لحاظ تحقیقی بدست آورد. اما در وضع فعلی نتایج آماری فوق زیاد معتبر نیست و بیشتر به کار انتخاب پاسخنامه‌های ممتاز می‌آید.

مرکز پژوهش با تجربیات تازه به تهیه پرسشنامه‌یی برای برنامه‌ی کتاب در تابستان آینده مبادرت خواهد نمود. بررسی فوق زیر نظر آقای

مرتضی بهنیا توسط پژوهشگران مرکز پژوهش خانم مرادی، آقایان حسام، قادری، طاهری، گندیور، اسفندیار فرد صورت گرفته است. گزارش بررسی توسط آقای بهنیا نگاشته شده است.

مرکز پژوهش‌های اجتماعی و فرهنگی

های چاپی کتابخانه‌ی کنگره امریکا نیز خریداری گردد.

در جوار کتابخانه‌ی مرکز پژوهش، کتابخانه‌ی مرجع کودک نیز با موجودی تقریبی ۶۰۰۰ جلد کتاب فعالیت چشمگیر و ارزنده‌یی دارد و تقریباً ۶ سال از آغاز فعالیت آن می‌گذرد.

کلیه کتاب‌های این کتابخانه به زبان‌های خارجی است. هدف اصلی آن جمع‌آوری بهترین کتبی است که برای کودکان نوشته می‌شود. تقریباً یک نسخه از بهترین کتبی که در چند سال اخیر برای کودکان نوشته شده در این کتابخانه موجود است. غیر از

کمکی که این کتاب‌ها به مرکز سینمایی و امور کتابخانه‌ها و کتابدارهای کتابخانه‌های کودک می‌کند، تعدادی از آنها نیز توسط مترجمان به فارسی ترجمه و توسط کانون یا ناشرین دیگر به چاپ می‌رسد.

در حال حاضر هر دو کتابخانه توسط چهار کارمند اداره می‌شود و کلیه‌ی امور فنی کتابخانه در محل کتابخانه انجام می‌گردد.

ما همه‌ی علاقمندان به مسایل کودکان و تمام دست‌اندرکاران ادبیات کودکان را دعوت می‌کنیم که از این کتابخانه استفاده کنند و چنانچه پیشنهاد یا نظری دارند مسؤل کتابخانه را در جریان بگذارند.

کتابخانه‌های شهرستان در آذرماه

پیش می‌آید فزونی می‌گیرد و می‌بینیم که، برای نمونه، بسیاری از همکاران ما با استفاده از فرصت «هفته‌ی استان سیستان و بلوچستان» کودکان و نوجوانان را در شناخت این استان و مردمان آن یاری داده‌اند، بدین‌گونه همکاران ما خواهند توانست در هفته‌های آینده به شناسایی سایر مناطق کشورمان نیز پردازند. در این زمینه برای نمونه به یادآوری بخشی از پاسخ به گزارش ماهانه‌ی کتابخانه‌ی کودک بندر عباس می‌پردازیم: «در بخش معرفی سرزمین و ملت اولاً حداکثر باید سعی کرد که تنوع داشته باشد و در ضمن، حالت درسی پیدا نکند. اگر قرار باشد مطالب شبیه نوشته‌های کتابهای درسی باشد، طبعاً کودک کششی برای مطالعه‌ی این مطالب از خود نشان نخواهد داد. ثانیاً چقدر خوب بود اگر بجای یکی از سرزمین‌های انگلستان یا هاوایی یکی از قسمتهای کشور خودمان را انتخاب می‌کردید مثلاً یک استان یا یک شهر».

نشریه «آینه» مطالب معمولی دارد، چنانچه این امکان هست که از بچه‌ها بخواهید تاراج به فرهنگ و سنت بومی محلی خودشان در نشریه‌شان مطالبی بگنجانند. از کمیود منبع و مطلب نترسید اگر شروع به کار کنید آنقدر منابع وسیع است که تمامی ندارد. مثلاً زندگی مردم، آداب و رسوم اجتماعی، دینی، آرایش‌ها و تزئینات مردم جنوب، نحوه‌ی صید ماهی و صدف، آداب زیارت رفتن و اماکن زیارتی که در آن حدود وجود دارد، معیشت مردمان آن سامان، تفریحات و بازیها، متل و قصه و خلاصه دریای بیکرانی موضوع جالب و مفید در دسترس کودکان قرار دارد، که اگر به وسیله شما و با دلسوزی به نحو صحیحی راهنمایی شوند مسلماً نشریه‌ی جالب خواهند داشت.

چرا در برنامه معرفی شخصیت از شاعران و نویسندگان و هنرمندان و بزرگان شهرهای خودمان بگذریم و به شخصیتی گمنام از سرزمین دور بیشتر راغب باشیم!

شعرخوانی برای بچه‌ها توسط آقای معینی کرمانشاهی در کتابخانه کودک ماهان

همکاران ما در شصت و پنج کتابخانه‌ی شهرستان توانستند به گستره‌ی تازه از کوششها دست یابند: ۱۹۰۶۵۶ عضو کتابخانه‌ها با ۴۹۳۰۱۱ بارمراجعه، به مطالعه‌ی ۲۴۰۸۶۸ جلد کتاب پرداختند. ۱۷۳۵۵۶ جلد کتاب نیز به آنها امانت داده شد. از نمایش فیلم، و تئاتر و آموزش نقاشی و موسیقی که بگذریم، برنامه‌هایی از قبیل داستانسرایی، معرفی شخصیت، سرزمین و ملت، بحث کتاب و بحث آزاد و نمایش فیلم استریپ بیش از ۱۵۰۰ بار در کتابخانه‌ها به اجرا درآمد.

مرکز تئاتر، به‌رغم مشکلات و دوری راهها، با کوششی پیگیر به تربیت مربیان آزموده توفیق یافت، و در چهل و یک کتابخانه‌ی کودک شهر - های دماوند، فیروز کوه، دامغان، سمنان، شاهرود، ساوه، خمین، محلات، مشهد، سبزوار، قوچان، شیروان، کرمان، رفسنجان، سیرجان، تبریز، رضائیه و ۲۱ اهواز شماره ۱ و ۲ اصفهان شماره ۱ و ۲ و مرکزی نجف‌آباد، همایونشهر، شهرضا، نائین، آمل، بابل، چالوس، رشت، فومن، رودبار، کوچصفهان، همدان، کرمانشاه، شیراز شماره ۱ و ۲ داراب و فسا، کاری نو آغاز کرد.

به شناخت نقایص و نارسایی‌ها - که امید رفع‌شان روز افزون است - پرداختن، و به جستجوی راههای روشن برخاستن؛ کاریست که همکاران خوب ما در اهواز، مشهد، همدان، شهرکرد، چالوس، اردبیل، آستارا، شماره یک اصفهان، شماره دو اصفهان، سیرجان در انجام آن بسیار توفیق یافته‌اند؛ و چه خوب می‌بود اگر همکاران ما در کتابخانه‌های مشکین شهر، لار و درسه کتابخانه‌ی دیگر نیز چنین می‌کردند؛ و بی‌تردید با نزدیکی سال نو، این امید چهره خواهد گشود.

تأسف در این است که گاهی گزارش‌های ماهانه نمایشگر کوششی در خور انتظار نیست؛ نقایص و کاستی‌ها را در بررسی کارها و یادآوری جدی هر مورد به همکارانمان می‌بینیم. برای مثال از ستون با اهمیت «توضیح نحوه‌ی اجرای برنامه‌ها» یاد می‌کنیم که با کلماتی نارسا، فقط به ظاهر پردازی اکتفا می‌شود، ولی خوشحالیم که میزان این کم‌توجهی روز به روز کمتر می‌شود. توجه کتابخانه‌ها به ایجاد رابطه‌ی کودکان و نوجوانان با دنیای خارج - بخصوص به مناسبت‌هایی که

کتابخانه‌های تهران

۱۵ آذر - ۱۵ دی ماه

چگونه کتاب تقاضا کنیم؟

واقعیت اینست که کتابداران فهرست کتاب را مقابل خود می‌گذارند و شروع می‌کنند به نوشتن تادستشان خسته شود و از هر کتاب، بدون توجه به هیچ ضابطه و قاعده‌ی، ۵ جلد تقاضا می‌کنند. نتیجه این می‌شود که مثلاً ۲۰ جلد از کتاب تاریخ علوم در یک کتابخانه جمع می‌شود و تعداد کتابهای هنر چیست تولستوی، به ۳۰ می‌رسد.

مسئله و جواب خیلی ساده است. کتابداران ما - البته نه همه‌ی آنها - کتابها را نمی‌شناسند و نیاز محل کار خود و بچه‌های آن محله را درک نمی‌کنند.

خوب، چه باید کرد؟ کتابداران خوب ما، اینطور کتاب درخواست می‌کنند که برایتان می‌نویسیم و این مسائل را مورد نظر دارند:

الف - کتابهای کتابخانه‌ی خود را می‌شناسند.

ب - فهرست کتاب را قبل از مطالعه کرده‌اند. در نتیجه می‌دانند که چه کتابهایی کانون خریده است که در کتابخانه نیست.

پ - همیشه کاغذی همراه دارند که نام کتابهایی را که بچه‌ها می‌خواهند و در کتابخانه نیست در آن یادداشت می‌کنند.

ت - در زمان نوشتن صورت تقاضا، می‌دانند که چه کتابهایی می‌خواهند و فقط آنها را درخواست می‌کنند. تعداد تقاضا هم برحسب احتیاجات کتابخانه تعیین می‌شود.

ث - احتیاجات کتابخانه با توجه به تعداد اعضاء، تعداد مراجعان و سطح دانش و آگاهی مراجعان و سیاست آموزشی کتابخانه، مشخص می‌شود.

علی میرزائی

شکل جدید کارنامه و کارنامه‌ی جداگانه‌ی که فقط برای کتابداران منتشر می‌شود، فرصت می‌دهد تا هر بار به مسئله‌ی خاص بپردازیم. ماههای گذشته مسئله‌ی مراجعه به مدارس، مسئله‌ی کتاب در تابستان و مسئله‌ی نوشته‌های مراجعان مورد نظر بود و اینک فرصتیست تا به مسئله‌ی «تقاضای کتاب» در کتابخانه‌ها بپردازیم. جای دیگر ذکر کردیم که اگر قرار باشد کتابداران فقط کتاب «دار» باشند تنها امید مادر ارتباط با بچه‌ها، به کتاب است. منتها گاه همکاران ما، در این مورد هم کوتاهی می‌کنند و فرصت استفاده‌ی کامل از امکانات کانون، از بچه‌ها سلب می‌شود.

تقاضای کتاب، اگرچه که کار آسان و بی‌اهمیتی نبوده شده است، ولی اساسی‌ترین و ابتدایی‌ترین کار برای یک کتابدار واقعی است.

بدون شک کتابداران ما، بارها و بارها در مقابل تقاضای مراجعان که کتابی خواسته‌اند، گفته‌اند، «نداریم!» یا کتابی در گنجینه‌ی کانون هست ولی در کتابخانه نیست، یا این کتاب در گنجینه‌ی کانون نیست یعنی کانون این کتاب را خریداری نکرده است.

اول، به مورد دوم می‌پردازیم. اگر کتابداری در مقابل تقاضای مراجعه‌کننده‌ی قرار می‌گیرد که کتابی می‌خواهد که کانون خریداری نکرده ولی در بازار هست باید از کمیته‌ی کتاب بخواند که این کتاب را برای کتابخانه‌ها تهیه کنند. حال یا کمیته با خرید این کتاب موافق است که هیچ‌و یا مخالف است که به آن کتابدار و به آن مراجعه‌کننده جواب می‌دهد.

ولی در مورد اول در عین سادگی فراوان، اشکالاتی فراوان هم تولید کرده است.

نمایشگاه عکس در کتابخانه‌ی چالوس

افتتاح کلاسهای کارورزی کتابداران تهران

در روز نهم دیماه جاری، اولین دوره‌ی کلاسهای کارورزی کتابداران در تهران با شرکت ۲۹ نفر کتابدار صبح کارگشایش یافت. در مراسم افتتاح که در حضور مقام محترم مدیریت عامل برگزار شد، نخست آقای نفیسی سرپرست آموزش به اختصار ضرورت ایجاد چنین کلاسهایی را یادآور شد و سپس سرکار خانم دکتر انصاری، سرپرست گروه کتابداری دانشکده علوم تربیتی، درباره‌ی نقش کتابدار، و اهمیت و نقش آن بیاناتی ایراد کرد.

هدف از این کلاسها، ایجاد معلومات پایه‌ی برای کتابداران در جهت درک مسائل و مشکلات کتابداری است، و سپس آموزش مستمر بر اساس داده‌های این کلاسها، کتابداران را بوسیله‌ی نشریه، سخنرانی، بحث، در جریان تحولات فرهنگ قرار خواهد داد.

ابوالحسن صبا

در صفحه‌ی «مجموعه‌ی زندگی و آثار»

موسیقی ایران، در طول تاریخ، زندگی ناآرامی را گذرانده است. گاهی در اوج و زمانی در حال انحطاط بوده است اما همواره در هر حال، هنرمندانی از این سرزمین برخاسته‌اند که با وجود همه‌ی محدودیت‌ها، سنت‌های با ارزش هنر ملی را با قدرت نبوغ خود حفظ کرده‌اند، در آموختن و پیش رفت آن با تمام وجود و ایمان کوشیده‌اند.

ابوالحسن صبا، استاد موسیقی سنتی زمان ما، یکی از این هنرمندان بود.

ابوالحسن صبا، فرزند ابوالقاسم خان کمال السلطنه است که به سال ۱۲۸۱ در خانه‌ی واقع در کوچه ظهیرالاسلام تهران به دنیا آمد و تا پایان عمر در آن زیست.

پدر بزرگ او محمود خان صبا، ملک الشعراء، یکی از شاعران بزرگ دوره‌ی قاجاریه است. در خانواده‌ی بزرگ صبا، پاکدلی و عشق به هنر، که لازمه‌ی زندگی هر هنرمندی است، سنتی دیرینه بود. پدرش، که پزشکی شوکت‌مند و صاحب نام بود، چون در فرزند خردسال خود علاقه‌ی بی‌پایان به هنر موسیقی یافت او را نزد استادان بزرگ این هنر فرستاد. هنری که در آن زمان بیش از آنکه مایه‌ی افتخار باشد دستاویز ملامت مردم کوه اندیشه بود.

ابوالحسن صبا در خردسالی پنجه بر تارهای شورآفرین «سه-تار» کشیدن را نخست از پدر و سپس از استاد «میرزا عبدالله» و «درویش‌خان» و سنتور را از استاد «علی‌اکبر شاهی» و ضرب را از «حاجی‌خان ضربی» آموخت. نخستین استاد او در فراگیری زیر و بم نواختن کمانچه «حسین‌خان اسماعیل‌زاده» و در ویلن، «حسین-

خان هنگ‌آفرین» بود.

صبا از زمان کودکی در نواختن

انواع سازهای موسیقی اصیل ایرانی مهارت داشت، اما شگفتگی هنر او را باید از زمان تاسیس مدرسه‌ی عالی موسیقی دانست که در سال ۱۳۰۲ به همت استاد علینقی وزیری در تهران آغاز به کار کرد. میدانی برای عرضه مهارت و نبوغ خویش بدست آورد ابوالحسن صبا یکی از نخستین شاگردان، و به تصدیق همگان بهترین شاگرد این مکتب است. او نواختن ویلن به سبک غربی و نظریات موسیقی اروپایی را در این مکتب آموخت.

در آن روزگار ویلن‌را، که سازی غربی و تا حدودی غریب بود، در موسیقی ایرانی رابه شیوه‌ی کمانچه می‌نواختند. وزیری به این شیوه اعتقادی نداشت ویلن را سازی اصیل می‌دانست که باید آن‌را، با روش خاص خود در موسیقی ایرانی بکار گرفت.

ابوالحسن صبا، نخستین شاگرد وزیری بود که اشاره‌ی استاد را باهوشمندی تمام دریافت و با حفظ اصالت نواختن آن، در ایرانی کردن این ساز توفیق یافت. استاد یگانه‌ی این ساز در موسیقی ایرانی بود.

در سال ۱۳۰۶، ابوالحسن صبا ماموریت یافت که مدرسه‌ی عالی موسیقی را، که تا آن زمان تنها در تهران به تعلیم شاگردان می‌پرداخت، در گیلان دایر کند. اقامت صبا در رشت، و سایر نواحی گیلان، او را متوجه ارزش آهنگهای محلی و امکان استفاده از آن‌ها در موسیقی ایرانی کرد.

توجه و علاقه‌ی صبا به موسیقی محلی بعدی بود که بعدها نیز چندین بار به نقاط دوردست گیلان سفر کرد و مقداری از آهنگ‌های اصیل آن نواحی را

نت نویسی کرد.

یکی از خصوصیات صبا که

ارزش ممتازی به هنر و زندگی او می‌بخشد، تنوع دانسته‌های صبا در زمینه‌ی موسیقی، گذشته از استادی در نواختن و تعلیم ویلن، با سایر سازهای موسیقی ایرانی از جمله سه‌تار و سنتور و تار و کمانچه و فلوت و نی و ضرب آشنایی کامل داشت.

ساز، عشق بزرگ زندگی صبا بود. نه تنها انواع سازها را عاشقانه می‌نواخت، و می‌آموخت، در ساختن انواع سازهای ایرانی نیز مهارت داشت. بخصوص در سه‌تار، قدرت و پاکی و روشنی مضراب او کمتر نظیر داشته است.

خطی خوش و زیبا داشت و شعر والا و شاعران بزرگ را گرامی می‌داشت. نیما یوشیج و شهریار، از دوستان صمیمی صبا بودند. و درد یوان‌های این شاعران، ساز صبا در قالب کلمات، زنده و جاری است.

شاید این توجه صبا به شعر زمان خود، سبب به وجود آمدن یکی از آثار کوتاه اما بسیار زیبایی اوست که بانام «در قفس» در کتاب «دوره‌ی سوم ویلن» به چاپ رسیده است.

این چندخط از آخرین نوشته‌های اوست که یک هفته پیش از خاموشیش در یک مجله به چاپ رسیده است:

«عقیده دارم هنرمندی که بدون تظاهر، تمام وجودش برای هنر کار کند، دلش برای هنر بتپد، همه‌ی فکرش فقط متوجه هنرش باشد، هنرمند واقعی است.

روی هنر، حساب کردن، استفاده کردن، انتظار تشویق و تقدیر داشتن، این‌ها خصایص کسانی است که به هنرمندی تظاهر می‌کنند و هنرمند واقعی نیستند...

زندگی بدون هنر، که من هرگز

تصور آن را هم نمی‌توانم بکنم، شاید شبیه يك چور زندان سپاهی ست که در آن همه‌گونه حقی را از انسان سلب کنند...»

پیش از آن که به مقام ابوالحسن صبا به عنوان آموزگاری بزرگ در قلمرو موسیقی اشاره کنیم، به گوشه‌های دیگری از هنر صبا توجه کنیم:

صبا، در نواختن و آموختن سه تار نیز استادی یگانه بود. این ساز را در کودکی نزد آقا میرزا عبدالله و بعدها نزد درویشخان، که استادان این هنر بودند، آموخت و بعدها، تا آخرین روزهای زندگی نیز از نواختن و آموختن سه‌تار دست نکشید.

پنجه‌ی صبا، نرم و دلنشین بود. ساز ظریفی که مستقیماً با ناخن به نوا درمی‌آید، در نظر صبا سازی عرفانی بود.

صبا، در نواختن و آموختن

سنتور نیز استادی یگانه بود. ابوالحسن صبا پایه‌گذار خط موسیقی برای این ساز و زنده‌کننده‌ی مکتب استاد حبیب سمعی ست که بهترین نوازنده‌ی سنتور در زمان خود بود.

پس از درگذشت استاد سمعی در سال ۱۳۲۵، صبا بود که ردیف اجرای این ساز را ضبط کرد و خط موسیقی را در مورد این ساز، که می‌رفت تا فراموش شود، به کار برد و نت خوانی آن را با سازهای مضرابی تطبیق داد و در سال ۱۳۲۸ اولین ردیف سنتور را در کتابی منتشر کرد.

صبا، با ۵۵ سال زندگی پراز کوشش خود به موسیقی اصیل ایرانی ارزش علمی داد و بسیاری از، ردیف‌های سازهای گوناگون را از خطر نابودی رهانید.

سه دوره برای تعلیم ویلن، چهار دوره در تعلیم سنتور و يك

دوره در تعلیم تار و سه‌تار کتاب‌هایی ست که از صبا به صورت مستقل به چاپ رسیده است.

گذشته از این در کتاب‌های دیگر نیز آثاری از صبا ضبط است و یادداشت‌های فراوانی نیز در زمینه‌ی موسیقی و هنر از او باقی‌ست. و مهمتر از آن بسیاری از نوازندگان امروز موسیقی اصیل ایرانی هنر خود را مدیون آموزش صبا هستند.

صبا در سخت‌ترین شرایط زندگی نیز دل‌آهنری که به آن عاشق بود، برنکند و تا آخرین روز زندگی، با وجود بیماری تن، به کار آموختن ادامه داد.

صبا، گویی نه با تن خود، که با جان خویش می‌آموخت و جان او در ساخته‌های او و آموخته‌های شاگردانش، همچنان باقی‌ست و باقی خواهد بود.

داستان يك موش و يك مورچه

مورچه رفت هیزم آورد و موش رفت آب آورد و يك پاتیل آوردند و گذاشتند رو چاله و آتش را روشن کردند مورچه يك قاشق آورد و خواست يك قاشق آب در آورد. مورچه افتاد در پاتیل و موش رفت پهلوی کاسه و گفت مورچه افتاده است داخل پاتیل کاسه رفت پهلوی باغ و باغ رفت پهلوی کلاغ و کلاغ رفت پهلوی چشمه، چشمه رفت پهلوی گوساله و گوساله رفت پهلوی دختر و دختر رفت پهلوی پدر. پدر يك بیل برداشت و آمد

پهلوی گوساله، گوساله را برد به خانه پهلوی يك نهنه پیرزن گوساله نهنه پیرزن را کشت پدر. دختر يك استخوانی از پوست نهنه پیرزن را برداشت و برد به کوه آنرا کرد زیرخاک. يك چوپان به دنباله گلّه بود دید که استخوان نهنه پیرزن رشد کرده و به شکل يك نی درآمده است آنرا چید و آورد برای خانه‌ی نهنه پیرزن. دختر آمد و رفت به خانه‌ی چوپان نی را دید و آورد به خانه. غروب شد و چوپان به خانه برگشت و دخترک

به چوپان گفت این نی را از کجا آوردی گفت از کوه آوردم دخترک نی را از چوپان گرفت و رفت بردش برای پدرش و پدرش هر شب برای دخترک نی می‌زد و يك روز دخترک گفت پدر داخل این نی می‌خوانی یا گریه می‌کنی پدر گفت گریه می‌کنم

نویسنده: نعمت‌الله کشاورزی - کلاس پنجم دبستان عشایری چشمه تلخ دشمن زیاری

کارنامه

کانون پرورش فکری کودکان

و نوجوانان

شماره‌ی ۱۰ (دوره‌ی ششم) دی ماه ۱۳۵۲

چاپخانه خوشه تلفن ۳۱۸۵۶۵

گزار سازي پاسارگاد تلفن ۹۱۷۱۸

شکوفه‌هایی که بارور خواهند شد

پنجشنبه ۱۳ دی ماه در سالار نمایش کتابخانه‌ی مرکزی پارک فرح و در محیطی صمیمانه، ۲۱ فیلم از ساخته‌های ۱۶ ماه اخیر فیلمسازان جوان کانون با حضور خانم امیرارجمند و بچه‌های فیلمساز و علاقمندان دیگر به نمایش درآمد و این نوشته نگاهی ست کلی به این فیلم‌ها و معرفی کوتاهی از نوشتش‌های این قسمت تا فرصت دیگر و معرفی گسترده‌تر.

در خردادماه سال ۱۳۵۱ کلاس‌هایی برای آموزش فیلم‌سازی به بچه‌های علاقمند به سینمای عضو کتابخانه‌های کانون تاسیس شد تا پس از آموزش‌های مبدائی، دوربین و فیلم خام در اختیار این بچه‌ها قرار گیرد که فیلم‌های کوتاه ۸ میلیمتری تهیه کنند.

در آن سال دو مریبی، هر یک درسه کتابخانه‌ی تهران، این کلاس‌ها را تشکیل دادند و به این ترتیب هسته‌ی اصلی فکر فیلم‌سازی کودکان و نوجوانان به مرحله‌ی عمل رسید.

حاصل کار سه ماهه‌ی این کلاس‌ها ۸ فیلم کوتاه بود که همان زمان به فستیوال مخصوص فیلم‌های کودکان در «میلانو» ارسال شد و از این میان فیلم‌های ترس در کوچه و دید نزن موفق به دریافت جایزه‌ی زرین و سپمین (اول و دوم) این فستیوال شد.

از خردادماه ۵۲ تصمیم گرفته شد فعالیت این قسمت بطور جدی‌تر دنبال شود و یک دوره سه‌ماهه برای آموزش فیلم‌سازی به کودکان و نوجوانان عضو کتابخانه‌های کانون در تهران تشکیل شود و تعداد مریبان فیلم‌سازی نیز به هفت نفر افزایش یافت.

به این ترتیب در حال حاضر در کتابخانه‌های کانون تهران هم‌چنین کتابخانه‌ی کرج این کلاس‌ها تشکیل شده است. این کلاس‌ها در هر کتابخانه ۱۰ تا ۲۵ نفر عضو فعال دارند، که سن آن‌ها بین ۱۲ تا ۱۶ سال است و کوشش ۶ ماهه‌ی آن‌ها ساختن ۲۵ فیلم کوتاه است که مقداری از آن‌ها به نمایش درآمده است. البته کوشش می‌شود نظیر این کلاس‌ها در کتابخانه‌های شهرستان‌ها نیز تشکیل شود. تماشای این فیلم‌ها، ۱۵ فیلم،

برای من، نه به عنوان یک نویسنده‌ی عضو کانون، به این دلیل که شاهد شلقتن استعداد‌های برادران خردسالم بودم شوق‌انگیز بود و ایمان دارم که این شکوفه‌ها در آینده‌ی نه‌چندان دور، بارور خواهند شد. و از کجا که شاهد تماشای نخستین کارسازندگان سینمای سالم فردای وطنم نبودم؟

پیش از آن که از خود فیلم‌ها حرفی بزنم، بی‌مناسبت نمی‌بینم با روش کلی تدریس در این کلاس‌ها آشنا شوم. پرسش‌هایی می‌کنم از آقای ارسلان ساسانی و البته در فرصت دیگری می‌خواهم پای صحبت تمام این مریبی‌ها بنشینم و اگر فرصتی هم شد سر کلاس‌هایشان بروم.

آقای ساسانی می‌گوید: «در هر دوره، من اول می‌خواهم بدانم بچه‌ها برداشتشان از فیلم و سینما چیست. چرا و به دنبال چه انگیزه‌ی در این کلاس‌ها عضو شده‌اند. خلاصه می‌خواهم اول بدانم این کار را دوست دارند؟ البته همین کافی‌ست. آن وقت در این کلاس‌ها یک مقدار برایشان تئوری می‌گویم، البته خیلی ساده، بطوری که خسته و دلزده نشوند. چون می‌دانم کار علمی، هم شیرین‌تر است و هم مقیدتر. بعد به تشریح کار دوربین می‌پردازم. البته اول با دوربین عکاسی، و این‌که چگونه تصویر روی فیلم ثبت می‌شود. تشریح دیافراگم و عدسی و از این قبیل، همراه با مقداری آشنایی با اصطلاح و تعریف. بعد طرز کار با دوربین فیلمبرداری را پیش می‌کشیم و رابطه‌ی دوربین با تصویر. بچه‌ها، می‌نویسند و در این کلاس‌ها می‌خوانند. اغلب خود بچه‌ها بهترین قضاوت‌کننده‌ها هستند.

برای فیلمبرداری اول از چیزهایی خیلی ساده شروع می‌کنیم. مثلاً فقط بچه‌هایی که دوربین بازی شطرنج نشسته‌اند. یا بچه‌ی که کتابی را از کتابخانه می‌گیرد.

می‌پرسم در این مرحله چقدر به بچه‌ها آزادی عمل در ساختن می‌دهید؟ می‌گوید: «بچه‌ها تا حد امکان آزادی عمل دارند، اما وقتی حس کردم دارند زیاد اشتباه می‌کنند، برایشان می‌گویم تا اشتباه را ادامه ندهند.»
خب، حالا نگاهی می‌کنیم به یادداشت

کوچکی که هنگام تماشای این فیلم‌ها در کتابخانه‌ی مرکزی نوشته‌ام. فیلم‌های آخرین برگ، آرزو، سکه، رفتم به باغی، ره آورد، گربه، کلاس درس، سک سک بازی، دلی دارم در حسرت درناها، توپ، هیچ، تجربه، تضاد، کامیون خیالی، شاه ماهی، شمع روشن، چرت، پلاخون رادیده‌ام. و یکی دو تا دیگر که یا عنوان فیلم را نتوانستم بخوانم یا یادداشت در تاریکی نوشته‌ی خودم را.

تمام فیلم‌ها، با در نظر گرفتن شرایط ساخته‌شدن و سازنده‌هایشان، به نظر من قابل توجه‌اند اما کاملاً محسوس است فیلم‌هایی که سازندگان کوچکشان کوشش داشته‌اند حرف‌های بزرگتری بزنند، ناموفق‌ترند.

مثلاً «آخرین برگ» یا دو فیلم با چو بزیر بغل و شاه ماهی و از این قبیل. اما فیلم‌های سکه (ساخته‌ی فواد فرهمند پور از کتابخانه مرکزی) و رفتم به باغی (ساخته‌ی اصغر معینی از کتابخانه‌ی شماره ۴) و شمع روشن (ساخته‌ی داریوش گلپایگانی از کتابخانه‌ی شماره ۱۹) به نظر من فیلم‌های فوق‌العاده‌ی هستند. (متأسفانه چیزی در اختیار ندارم که به عنوان جایزه به این سه فیلمساز بدهم، اما خوشحال می‌شوم اگر دلشان خواست یک روز پنجشنبه، صبح‌سری به انتشارات کانون بزنند و مرا از آشنائی شان مفتخر کنند)

و بالاخره بی‌آنکه هیچوقت اهل نصیحت کردن باشم از این دوستان جوان می‌خواهم که تامی‌توانند از تصویر کردن سطحی شوخی‌ها بپرهیزند، دستی‌که شمعی را از سقاخانه می‌دزدد، در حد یک شوخی باقی می‌ماند، یا ماهی که به خشکی انداخته می‌شود و در نتیجه می‌میرد، هیچ عمقی به کار شما نمی‌دهد.

دنایای دوروبر شما پر از دیدنی‌ست، بگوشید خوب ببینید و دیده‌هاتان را خوب منتقل کنید. هیچ چیز زیباتر از سادگی، واقعیت و زندگی نیست. دروهای صمیمانه‌ی مرا بپذیرید.